

соң өз салмағымен орындалатын және секіргішпен өткізілетін жаттығулар кешені қоданылады. Міне, осындай үлгіде құрылған оқу-жаттығу процесі болашақ теннисшінің қимыл-қозғалыс үйлесімділігі ғана емес, жалпы дене дайындығы артады деп болжауға болады.

Әрине, ұсынып отырған үлгіміз бірден нәтиже береді деуге болмайды. Себебі теннисшінің бойында қимыл-қозғалыс координациясының дамуына әсер ететін бірнеше факторлар бар. Атап айтар болсақ, баланың анатомиялық-физиологиялық ерекшелігі, спорт түрімен шұғылануға деген ынта-жігері, ата-ананың қолдауы және тұқымқуалап берілетін гендік фактор және т.с.с. Дегенмен, түрлі зерттеулер дәлелдегендей, сенситивті кезеңдерді ескере отырып берілетін координациялық жаттығулар балғын спортышының дене сапаларын дамытатыны және жетілдіретіні анық.

Әдебиет:

1. Zhou, Y., Bai, Y., Liang, Y., Yang, K., & Yang, Y. (2025). Effects of neuromuscular training on tennis players: a systematic review and meta-analysis. *BMC sports science, medicine & rehabilitation*, 17(1), 172. <https://doi.org/10.1186/s13102-025-01219-x>

2. Xiao, W., Geok, S. K., Bai, X., Bu, T., Norjali Wazir, M. R., Talib, O., Liu, W., & Zhan, C. (2022). Effect of Exercise Training on Physical Fitness Among Young Tennis Players: A Systematic Review. *Frontiers in public health*, 10, 843021. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.843021>

3. Shevchenko, O., Koval, S., & Merzlikin, M. (2021). The integrated development of technical and physical preparedness of 7-8-year-old female tennis players. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, (3(83), 19–25. <https://doi.org/10.15391/sns.v.2021-3.003>

4. Marin A, Stefanica V, Rosculet I. Enhancing Physical Fitness and Promoting Healthy Lifestyles in Junior Tennis Players: Evaluating the Influence of “Plyospecific” Training on Youth Agility. *Sustainability*. 2023; 15(13):9925.

5. И. А. Фатеев. Методы физической подготовки игроков в теннис. Красноярск: Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В.П. Астафьева, 2023. – №65(3). – 55-63.

6. Г. Юйлуң. Повышение эффективности технической подготовки теннисистов 10-12 лет: автореф. дис.... канд. пед. наук. – Санкт-Петербург, 2018. – 23 с.

Д.А.Оспанова Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, дене мәдениеті және спорт факультеті, БӘ және ДД -21 тобы студенті

(Ғылыми жетекшілер – м.ғ.д., профессор Садықов Қ.И., аға оқытушы Саликов Ж.К.)

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ ЖОЛДАРЫ

Зерттеудің көкейтестілігі: Үкімет басшысы президент Қасым - Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауларында және «Жаңа Қазақстан» құрудаға басты мәселердің бірегейі отанымыздың болашағы жастардың салауатты өмір салтын ұстануымен елжандылық тәрбиесі. Бүгінде білім – қоғамның әлеуметтік – экономикалық, интеллектуальдық және рухани дамуының стратегиялық бағдары ғана емес, сонымен қатар біздің қоғамымыздың қауіпсіздігінің кепілі [1].

Жаңа, Мәңгілік Қазақстан оқушы жастарын елжандылыққа тәрбиелеуде жалпы білім беретін оқу орындарында, «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» сабақтары үдерісімен мен сабақ кестесінен тыс жүргізілетін отансүйгіштік бағыттағы патриоттық іс – шаралардың, бүгінгі күн талабына қажеттілігі өте жоғары екендігінде күмән жоқ [2].

Зерттеу жұмысының мақсаты: жалпы білім беретін мектептерде оқушыларға әскери - патриоттық тәрбиені ұйымдастыру мен жүргізу әдістерінің бағытын ғылыми тұрғыда негіздеу және оны теориялық тұрғыда оқу-тәрбие процесіне ендіру жолдарын анықтау.

Зерттеу жұмыстың міндеттері: -оқушыларды елжандылыққа тәрбиелеуде сабақтан тыс өткізілетін патриоттық іс-шараларды тиімді пайдалану жолдарын қарастыру;

- жалпы білім беру мектептерінде оқушылармен тәжірбелік-эксперименттік жұмысын ұйымдастыру және оның нәтижелерін анықтау.

Жұмысымызда орындауда басты міндет оқушыларға әскери - патриоттық тәрбиені ұйымдастыру мен жүргізу әдістерінің бағытын ғылыми тұрғыда негіздеу және оны теориялық тұрғыда оқу-тәрбие процесіне ендіру жолдарын анықтау болып табылды. Зерттеу жұмыстары Қарағанды қаласының № 16 КММ жалпы білім беретін мектебі базасында өтті. Эксперименттің бастапқы кезеңінде тақырыпқа тиесілі өзекті материалдарды талдау, ғылыми - зерттеу ізденістерінде педагогикалық болжамның объективті дұрыстығын тексеруді қамтамасыз ететін педагогикалық әдістерді пайдаландық. [3].

Жұмысымыздағы тәжірбелік-эксперименттік жұмысы үш кезеңнен (анықтау, қалыптастырушы және қорытындылау) өткізілді. Тәжірбелік-эксперименттік жұмыс барысында «Жалпы білім беру оқу орындарында патриоттық тәрбие беру жолдары» байланысты ресми құжаттарға талдау жасай отырып, жастарды елжандылыққа тәрбиелеуде пайдалану мүмкіндіктері бар құндылықтар қарастырылды [4].

Сонымен қатар оқушылардың әскер қатарында қызмет етуге қызығушылық жағдайы, жеке мүмкіндіктері зерттелініп, патриоттық тәрбие беру жолдарының түрлері мен құндылықтары негізінде елжандылық сезімін қалыптастыруға әсер етуші факторлар сараланып, ғылыми - зерттеу талаптарына сай

тәжірбие өткізу талабы бойынша эксперимент және бақылау топтарына қатынасатын оқушылар таңдалып алынды.

Жұмысты орындауда алдымызға қойылған, зерттеу мәселесі мен міндеттерге сәйкес арнайы сауалнама өткізілді:

1. Ұлттық патриотизм дегеніміз не? 2. Қазақстандық патриотизмге қойылатын талаптар мен міндеттер қандай? 3. Патриотизм оқушылардың бойында қандай қасиетті қалыптастырады деп санайсыз? 4. Оқушыларды патриоттыққа тәрбиелеуде «Алғашқы әскери және технологиялық дайындық» пәнін оқытудың маңызы қандай? 5. Қалай ойлайсыз жастарды елжандылыққа тәрбиелеуде әскери қолданбалы сайыстардың маңыздылығы бар ма және ар ұятты, ар-намысты оятуға себеп бола ма? 6. Әскери дәстүрлерді ұстану арқылы жастарды елжандылық - патриоттыққа тәрбиелеуге болады (болмайды) деп санайсыз ба? т.б.

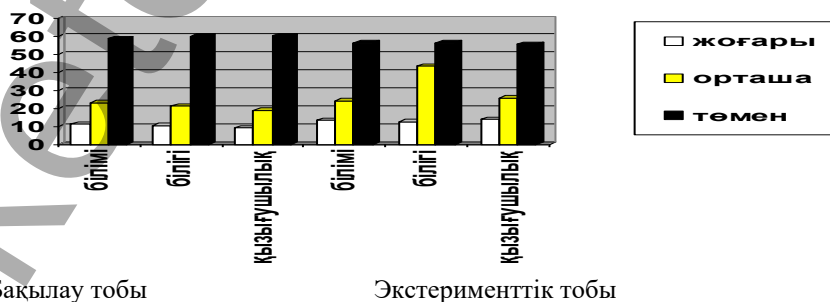
Эксперименттік жұмысқа 49 оқушы қатысты, оның 24 эксперименттік, 25 бақылау тобына кіреді. Анықтаушы эксперимент барысында сауалнама көмегімен оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптастыру және отансүйгіштік көзқарас деңгейін анықталды. Сауалнама жауаптарын сараптау, оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарының қалыптасуы, заманауи тұрғыда отансүйгіштіктік түсініктің мәні, жалпы еліміздің қарулы күштеріне көзқарас туралы субъективті түсініктері мен білімдері туралы хабардар етті. Сауалнама қортындысы бойынша оқушылардың әскери өмір туралы білім деңгейлері қанағаттандырылғы болғанымен, әскери қызметке қызығушылығының әлде жеткіліксіз деңгейде екендігі байқалды. Сондықтан эксперимент тобындағы оқушыларға арналып «Әскери - патриоттық тәрбиені ұйымдастыру мен жүргізу әдістері бағытын ғылыми тұрғыда негіздеу» атты арнайы курс енгізілді

1-кесте. Әскери - патриоттық тәрбиені ұйымдастыру мен жүргізу әдістерінің бағытын ғылыми тұрғыда негіздеу.

Тақырыптың аты	Сағат саны	
	Дәріс	Семинар
Оқушылардың патриоттық білімін шыңдау – адаматтық көзқарас қалыптастырудағы маңызы	2	
Әскери педагогика арқылы патриоттық көзқарас қалыптастыру	2	
Жастардың патриоттық білімін шыңдауда әскери тәрбиенің мазмұны		2
Алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәні арқылы болашақ отан қорғаушыларды тәрбиелеу.		2
Барлығы:	4	4

Ондағы алдымызға қойылған мақсат сабақтан тыс өткізілетін патриоттық іс-шараларда, оқушыларға әскери - патриоттық тәрбиені ұйымдастыру мен жүргізу әдістерінің бағытын ғылыми тұрғыда негіздеу, оны оқу-тәрбие процесіне ендіру жолдарын анықтау.

Тәжірбиеге қатынасушы мектеп оқушыларының патриоттық білім деңгейін тексеріп-анықтау мақсатында біз үш деңгей белгілеп, сол бойынша эксперимент-тәжірбие жұмыстарын жүзеге асырдық.

Сурет -1. Алғашқы әскери және технологиялық дайындық сабақтарын ұйымдастыруда, патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің қалыптасу деңгейінің диаграммасы.

Зерттеу жұмысымызды орындауда арнайы жүргізілген анықтаушы эксперимент нәтижелерін мынадай критерийлер бойынша сараланды.

Жоғарғы деңгейі – отансүйгіштік тәрбие бойынша түсініктері жоғары, әскери өмір саласындағы рухани мұраларды біліп, оның әскери тәрбиенің алғы шарты екендігін түсініп, әскери патриоттық білімін шыңдап қалыптастырудың мазмұнын терең анықтай алатын, олардың теориялық және эмперикалық ұстанымдарын тұтас қабылдайтын, әскери қызметшілердің отанын қорғаудағы ізгі қасиеттерін құрметтейтіндер.

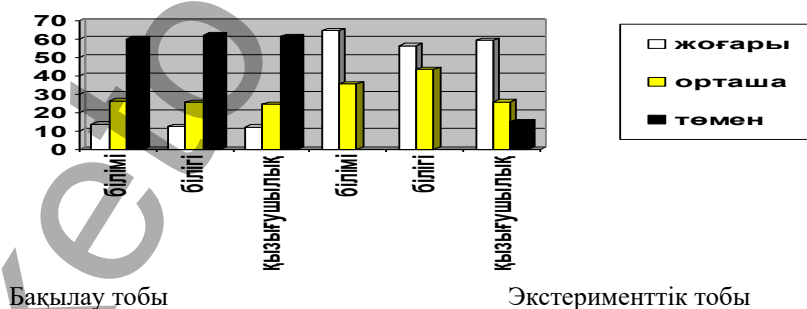
Орта деңгейі - отансүйгіштік тәрбие бойынша түсініктері жоғары, әскери өмір саласындағы рухани мұралардан хабары бар, патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын меңгеруге, танып білуге талпыныс білдіргенмен, айтарлықтай қызығушылық танытпайды, әскери қызметті құрметтеу бойынша өз көзқарасын толық айқын жеткізіп көрсете алмайды.

Төменгі деңгейі - отансүйгіштік тәрбие бойынша жалпылама түсініктері бар, патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарына қызығушылық танытпайды, әскери қызметті түсініп білуге аса ықылас білдірмейді, әскери қызметке көзқарасы немқұрайлы және әскери борышын өтеуге өзін міндеттімін деп санамайтындар. Өзіміз дайындаған факультатив бағдарлама оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптасуы бойынша әскери көзқарастың бірлігін, тұтастығын және сабақтастығын жан-жақты қамтып, болашақ отан қорғашылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптасуы бойынша әскери тәрбиенің нәтижелі жүзеге асырылуына тірек болды, ол дегеніміз: - болашақ әскери жетекшінің оқушыларға патриоттық тәрбие берудегі дербестігін дамыту және қабілеттерін жетілдіруді жүзеге асыру. Зерттеу барысында анықталған жағдайды негізге ала отырып, біз оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптасуы бойынша біліктілігін тереңдету мақсатында, қалыптасушы тәжірибе алдында эксперименталды және бақылау топтарының оқушыларының алдында патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдары бойынша қосымша ақпараттармен қамтамасыз ету бойынша жұмыстар жүргіздік.

Кесте-2. Оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарының қалыптасу деңгейі.

Деңгейлері	Бақылау тобы			Эксперименттік тобы		
	білім	білік, іскерлігі	қызығушылық	білім	білік, іскерлігі	қызығушылық
Жоғары	13,6%	12,2%	12,1%	64,5%	56,4%	59,2%
Орташа	26,3%	25,6%	24,6%	35,5%	43,6%	25,8%
Төмен	60,1%	62,2%	61,3%	-	-	15%

Оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптастыруды анықтау, бақылау және қалыптастыру экспериментін жүргізу кезіндегі алынған зерттеу көрсеткіштері оқушылардың теориялық, іс-тәжірибелік даярлығы бойынша бойынша білімі, білігі мен іскерлігі, ал әскери пәнге қызығушылығы жоғары, орташа, төмен көрсеткіштерінің нәтижесіне ден қоятын болсақ және анықтаушы эксперимент нәтижесімен салыстырып тоқталатын болсақ, анықтаушы экспериментпен бақылау эксперимент нәтижесін салыстырғанда оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптастыру және отан алдында әскери борышын өтеп қызмет жасауға көзқарасы бойынша, эксперименттік топта жүргізілген факультатив және тағы басқа патриотизм тақырыбында жүргізілген шаралардан кейін жоғары қызығушылығы 59,2 пайызға өсті, орташа 1,8 пайызға артты, төмен 40,5 пайызға кеміді. Білім жоғары 51,3 пайызға өсті, орташа 11,4 пайызға артты, төмен деңгейі 56,4 пайызға кеміді. Білік іскерлік жоғары 43,8 пайызға, орташа 20,2 пайызға, төмен 56,6 пайызға кеміді.

Сурет -2. оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарының қалыптасу деңгейінің диаграммасы

Эксперименттік жұмыс жүргізу қортындысы бойынша жалпы білім беру оқу орындарында патриоттық тәрбие беру жолдары, оқыту үдерісі мен сабақтан тыс уақытта өткізілетін патриоттық тәрбие бойынша іс-шаралардың атқарылуы, зерттеу жұмыстарында оқушылардың патриоттық білімін шыңдап жетілдірудің әдістері мен жолдарын қалыптастыруда қажетті іскерліктер және дағдыларды игеруге және отансүйгіштік әскери көзқарастарының дамып жетілуіне ықпал етеді деген пікірдеміз. Зерттеу жұмысымыздың қортындысы Қарағанды қаласының № 16 КММ жалпы білім беретін мектебінің оқу үрдісі мен сабақтан тыс өткізілетін патриоттық шараларда пайдалану бойынша шынайы акті жасалынып енгізілді.

Әдебиет:

1. Токаев Қ.К. Қазақстан Мемлекет басшысының Қазақстан «Әділетті Қазақстан: құқықтық тәртіп, экономикалық өсу, қоғамдық оптимизм» Жолдауы, Астана. -. 02.12.24 ж

2. Н.Р.Рамашов., Иманбетов А.Н. «Әскери патриоттық тәрбие негіздері»: Оқу-әдістемелік құралы. – Қарағанды: «Арко», 2013. – 105 б.

3. Қожмжаров Е.Ж «Бастапқы әскери дайындықты оқыту әдістемесі», Оқу – әдістемелік құралы, Қарағанды: 2015ж. - 199 б.

4. Иманбетов А.Н. Қазақ этнопедагогикасының негізінде студенттерге патриоттық тәрбие беру: П.ғ.к., автореф. – Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2007. – 30б.

Пасетова У.А., Карагандинский национальный исследовательский университет имени академика Е.А.Букетова, факультет иностранных языков, гр РАФ 22-2, студент
(Научный руководитель – кандидат филологических наук, профессор Какжанова Ф.А.)

СЕМАНТИКА ПАДЕЖЕЙ В АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Падеж в языкознании рассматривается как одна из базовых грамматических категорий, обеспечивающих выражение отношений между компонентами предложения. По определению В.В. Виноградова, падеж представляет собой форму имени, посредством которой отражаются его синтаксические функции и смысловые связи с другими словами в высказывании [1]. Следовательно, падеж выполняет не только грамматическую, но и семантическую функцию, участвуя в формировании значения высказывания.

Актуальность исследования заключается в необходимости сопоставительного изучения способов выражения падежных отношений в условиях активного взаимодействия русского и английского языков, особенно в практике перевода и преподавания иностранных языков.

Цель исследования – сопоставить особенности выражения падежных значений в английском и русском языках.

Задачи исследования:

1. рассмотреть развитие падежных систем в истории английского и русского языков;
2. проанализировать современные способы выражения падежных значений;
3. выявить различия в передаче семантических ролей в двух языках;
4. определить значение этих различий для перевода и обучения языкам.

Дальнейший анализ проводится в диахроническом аспекте, что позволяет проследить развитие падежных систем от древних форм к современному состоянию в русском и английском языках.

Семантика как раздел лингвистики изучает содержание языковых единиц и способы организации смысла. В рамках семантического подхода особое внимание уделяется выявлению смысловых отношений, лежащих в основе языковых форм. Применительно к падежу семантика позволяет рассматривать его как средство репрезентации ролей участников ситуации, таких как субъект действия, объект воздействия, адресат, инструмент. Эти роли носят универсальный характер и сохраняются независимо от конкретных грамматических средств их выражения [2].

Важное значение для анализа падежных значений имеет диахронический подход, предполагающий изучения языковых явлений в процессе их исторического развития. В исследованиях Б.А. Ильиша, подчеркивается значение диахронического подхода для понимания современных грамматических процессов [3]. Рассмотрение падежной системы в диахронии дает возможность проследить изменение форм и способов выражения падежных значений в английском и русском языках.

В древнеславянском существовала развитая система падежей, включавшая семь форм, в том числе звательный падеж. В ходе исторического развития часть форм утратилась, и в современном русском языке закрепилась система из шести падежей. Например, слово брат имел форму звательного падежа брате, которая использовалась при обращении «Брате, послушай». Со временем звательный падеж вышел из активного употребления, и в современном русском языке закрепилась система шести падежей [2].

Русский язык сохранил развитую систему падежей: именительный, родительный, дательный, винительный, творительный и предложный. Каждый из падежей обладает собственным набором семантических значений. Именительный падеж выражает субъект действия, винительный обозначает объект воздействия, дательный связан с получателем действия, родительный часто передает значение принадлежности, творительный указывает на средство действия, предложный используется для выражения пространственных, временных и тематических отношений. Такая система позволяет гибко передавать смысловые связи между словами [2].

В русском языке падеж выполняет также важную коммуникативную функцию. Благодаря падежным окончаниям возможно изменение порядка слов без потери основного смысла высказывания. Например, предложение «Студент читает книгу» и «Книгу читает студент» сохраняют основное значение, однако меняются информационный акцент. В первом предложении внимание сосредоточено на действии, во втором – на объекте действия.

Исторически английский язык обладал более сложной падежной системой. В древнеанглийский период существовали формы именительного, родительного, дательного и винительного падежей. Например, слово *stān* («камень») имело формы: *stān* - именительный, *stānes* - родительный, *stāne* - дательный, *stān* - винительный. С помощью этих форм порядок слов мог изменяться без утраты смысла, поскольку